

Edward Jan Nalepa

<https://orcid.org/0000-0002-5225-2520>

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim

Grudzień '70 w świetle meldunków polskich attaché wojskowych z okresu 17–31 grudnia 1970 roku

Wydarzenia grudniowe 1970 należą bez wątpienia – obok poznańskiego Czerwca 1956 r. i stanu wojennego 1981–1983 – do narodowych dramatów w powojennych dziejach naszego kraju. Przez prawie półwiecze, a faktycznie od początku lat dziewięćdziesiątych, doczekały się one pokaźnej liczby różnorodnych publikacji (od monografii, edycji źródeł, opracowań przyczynkarskich, kalendarium i relacji, do okolicznościowych artykułów prasowych)¹. Gros z nich skupia się – najogólniej mówiąc – na przyczynach, szczegółowej faktografii (rekonstrukcji) przebiegu i politycznych konsekwencjach robotniczego buntu na Wybrzeżu. Na drugim niejako biegunie są te dotyczące szeroko rozumianej sfery międzynarodowego odniesienia, tj. reakcji rządów, dyplomacji i mass mediów poszczególnych państw na sytuację w Polsce końca 1970 r.²

¹ Najwartościowsze z nich przywołują: J. Eisler, *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, wyd. 2 rozsz., Warszawa 2012; M. Paziewski, *Grudzień 1970 w Szczecinie*, Szczecin 2013; S. Cenckiewicz, *Gdański Grudzień '70. Rekonstrukcja – dokumentacja – walka z pamięcią*, Gdańsk–Warszawa 2009; K. Chalimoniuk, *Bibliografia Grudnia '70*, „Rocznik Gdyński” 2010, nr 22, s. 85–115.

² Zob. w szczególności: M. Nurek, *Dyplomacja brytyjska wobec Grudnia 1970 r. Pierwsze reakcje i oceny*, w: *Polska w podzielonym świecie po II wojnie światowej do 1989 r.*, red. M. Wojciechowski, Toruń 2002, s. 278–295; M. Ptasńska-Wójcik, *Reakcja paryskiej „Kultury” na polski Grudzień '70*, w: „*Intelektualiści polscy milczą zupełnie*”. *Grudzień 1970 – styczeń 1971 w Szczecinie*, red. S. Ligarski, Szczecin 2010, s. 67–85; Ł. Jasiński, *Grudzień '70 w prasie Republiki Federalnej Niemiec. Relacje i analizy polityczne*, „Zapiski Historyczne” 2019, z. 3; idem, *Grudzień '70. Świat się dowiedział, nic nie powiedział. Jak zareagowały RFN, USA, ZSRR i Francja?*, „Newsweek Historia” 2019, nr 1.

W takim kontekście łatwiej z pewnością docenić, jak duże znaczenie merytoryczne i poznawcze mają materiały proveniencji wywiadu wojskowego. Stanowią je bez wątpienia codzienne meldunki polskich attaché wojskowych³ z okresu 17–31 XII 1970 r., informujące o tym, jak wydarzenia w Polsce były przyjmowane, komentowane, oceniane i relacjonowane w państwach ich rezydentury⁴.

Na potrzeby niniejszej publikacji przywołano tylko niektóre z nich, kierując się zarówno chronologią, jak też reprezentatywnością geograficzną krajów ich sporządzenia (nadesłania). Po lekturze tych materiałów konieczne – od strony warsztatowej – wydają się następujące spostrzeżenia:

1. Meldunki mają dwojaką postać. Te początkowe (17–19 grudnia) to parafrazy (ich istotą jest swobodne odnoszenie się do cytowanych wypowiedzi i informacji), późniejsze zaś mają formę typowych (*explicite*) notatek informacyjnych.

2. Data pierwszej depeszy to 17 XII 1970 r., co wiązało się logicznie z faktem, że w tym dniu w ogólnopolskiej „Trybunie Ludu” (centralnym organie Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej) ukazał się komunikat Polskiej Agencji Prasowej o protestach i zamieszkach ulicznych 14–15 grudnia w Gdańsku⁵. Wcześniej władze w Warszawie milczały, a rzeczona agencja rządowa nie udzielała żadnych informacji dotyczących tych wydarzeń. Dodać należy, że z Gdańskiem nie było łączności telefonicznej i lotniczej. W tym kontekście ważny wydaje się dopisek, że począwszy

³ Attaché wojskowi (obrony) to „dyplomaci w mundurach” akredytowani w poszczególnych państwach (w ramach attachatów) przy ambasadach ówczesnej PRL. Pod względem politycznym i protokolarnym podlegali ambasadorowi (szefowi placówki). Jednakże nadzór nad ich działalnością merytoryczną sprawował minister obrony narodowej za pośrednictwem Wydziału Attachatów Zarządu II (Wywiadu) SG WP. Z kolei za działalność propagandowo-polityczną attachatów odpowiadał Główny Zarząd Polityczny WP. Zob. np.: Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego (dalej: CAW WBH), IV.500.1./C.190, Pismo szefa GZP WP gen. dyw. Józefa Urbanowicza do ministra obrony narodowej marszałka Polski Mariana Spychalskiego z 6.03.1968 r. dot. działalności propagandowo-politycznej attachatów wojskowych w krajach socjalistycznych w 1967 r., k. 435–442.

⁴ W końcu lat sześćdziesiątych attachaty wojskowe PRL funkcjonowały w 10 państwach socjalistycznych (ZSRR, CSRS, NRD, BRL, WRL, SSR, SFRJ, ChRL, KRL-D, DRW), w kilkunastu państwach zachodnich (m.in. w USA, Kanadzie, Francji, Wielkiej Brytanii, Włoszech, Belgii, Szwecji, Turcji, Austrii, Norwegii, Danii, Finlandii) oraz Algierii, Libanie i Egipcie. Niektóre nazwiska ówczesnych attaché wojskowych: gen. bryg. Wacław Jagas – w Moskwie (1969–1973), gen. bryg. Stefan Szymański – w Bukareszcie (1970–1971), płk Jerzy Jarosz – w Brukseli (1968–1972), płk Nowaczyk – w Waszyngtonie, płk Albin Żyto – w Pradze (1970–1972), ppłk Ludwik Mochejski – w Ankarze (1969–1973), płk Zygmunt Kręglewski – w Oslo (1969–1972), płk Wacław Markowski – w Algierze, ppłk Mirosław Wojciechowski – w Sztokholmie (1967–1971), ppłk Roman Misztal – w Ottawie (1969–1972).

⁵ Winą za zamieszki uliczne, akty rozbojów i podpaleń obarczano „awanturników i wicherzycieli”, kwalifikując je jako „poczynania antypaństwowe”. Zob. *Zajścia w Gdańsku*, „Trybuna Ludu”, 17 XII 1970, nr 350.

od 15 grudnia, Zarząd II (wywiadu) Sztabu Generalnego Wojska Polskiego (SG WP) sporządzał (w cyklu 12-, 8- i 6-godzinym) specjalne, intencjonalne notatki informacyjne dotyczące rozwoju sytuacji w Polsce⁶ na podstawie nasłuchów radiowych (głównie radia: Londyn, Wolna Europa i Paris Inter) oraz depeesz agencji (DPA, AFP, UPI, Reuters). W dobowej kumulacji szef SG kierował je każdorazowo imiennie wyłącznie na ręce ministra obrony narodowej⁷.

3. Wszystkie meldunki (parafrazy i notatki informacyjne) nie miały pierwotnie żadnego zewnętrznego ani wewnętrznego adresata. Kanałem łączności wojskowej⁸ przesyłane były do warszawskiej centrali wywiadu wojskowego, czyli Zarządu II SG⁹. Tam dopiero sporządzano stosowny rozdzielnik obejmujący siedem kluczowych stanowisk funkcyjnych w armii, co potwierdza widniejąca na każdej końcowej stronie tzw. stopka dokumentu: „Wydrukowano (odbito) w 7 egz.” lub „Odbito w 7 egz. i rozesłano wg rozdzielnika”. Jak wynika z powyższego, depesze attaché trafiały *de facto* finalnie do rąk siedmiu osób ze ścisłego kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej (MON), a to: gen. broni Wojciecha Jaruzelskiego (ministra obrony narodowej), gen. dyw. Bolesława Chochy (szefa SG WP), gen. dyw. Józefa Urbanowicza (szefa GZP WP), gen. broni Tadeusza Tuczapskiego (Głównego Inspektora Szkolenia MON), gen. broni Grzegorza Korczyńskiego (Głównego Inspektora Obrony Terytorialnej), gen. broni Mieczysława Obiedzińskiego (Głównego Kwatermistrza WP), gen. bryg. Teodora Kufla (szefa Wojskowej Służby Wewnętrznej).

4. Z zapisu w nagłówkach wielu depeesz: „Ataches wojskowi i współpracownicy meldują z...”, wynika, że informacje płynęły nie tylko od akredytowanych w danym państwie „dyplomatów w mundurach”. W tym drugim przypadku chodzi zapewne o oficerów Zarządu II funkcjonujących „pod przykryciem” na tzw. niejawnych etatach (m.in. w MHZ, CHZ, MSZ, PLL „LOT”, Orbisie), a także osoby spośród agentury zagranicznej (tzw. nielegalów).

5. Spośród 25 państw będących wówczas siedzibami naszych attachatów wojskowych echa wydarzeń grudniowych 1970 r. „nie wróciły” jedynie z dwóch stolic w Europie (Ankary i Oslo) i dwóch pozaeuropejskich krajów socjalistycznych (Pekinu i Hanoi).

⁶ Zob. np.: CAW WBH, 1646/78/66, Notatka informacyjna dot. rozwoju sytuacji w Polsce na podstawie nasłuchów radiowych i doniesień agencyjnych za kres od godz. 19.00 dnia 21.12. do godz. 6.00 dnia 22.12.70 r., k. 16–20.

⁷ Zob. jako pierwsze: ibidem, Pismo szefa Sztabu Generalnego gen. dyw. Bolesława Chochy do ministra obrony narodowej gen. broni Wojciecha Jaruzelskiego (z 16.12.1970 r.) z załączoną informacją Zarządu II Sztabu Generalnego dotyczącą ważniejszych wiadomości agencyjnych i radiowych (za okres od 15.12. godz. 20.00 do 16.12.70 r. godz. 8.30), k. 48–52.

⁸ Attachaty wojskowe miały autonomiczny (niezależny od cywilnych wydziałów ambasady) system łączności telefonicznej i dalekopisowej z krajem (MON).

⁹ Szefem Zarządu II SG WP był gen. bryg. (1963) Włodzimierz Oliwa (VIII 1965 – IX 1971), a jego zastępcą płk Wacław Jagielnicki (II 1970 – VIII 1974).

Odnosnie do merytorycznej zawartości meldunków wskazać trzeba na trzy główne źródła tych informacji i to raczej ze sfery tzw. białego wywiadu niż szpiegowskiej działalności. Po pierwsze – stały monitoring prasy i RTV, po drugie – oficjalne wypowiedzi przedstawicieli władz państwowych, po trzecie – bezpośrednie rozmowy z cywilnym i wojskowym korpusem dyplomatycznym podczas formalnych i towarzyskich spotkań.

Wydaje się, że polscy attaché wojskowi dobrze odczytywali i charakteryzowali literę i ducha sentymentu (klimatu) politycznego wobec Polski i Polaków u schyłku 1970 r. w krajach akredytacji. Z racji swoich zawodowych predyspozycji informacyjno-analitycznych i zdolności poznawczych, unikania „plotkarstwa”, ideologicznych zakłęb i partyjnej nowomowy nadsyłane depesze nie są jednokierunkowe treściowo i nierzetelne pisarsko (warsztatowo). Przyjąć można nawet *toutes proportions gardées*, iż autorzy omawianych meldunków wielce cenili sobie odwieczną zasadę angielskiej dyplomacji *be economical with the truth*, a więc – w luźnym tłumaczeniu – bądź powściągliwy w mówieniu o czymś, ale nigdy nie kłam (sic!).

Prezentowane dokumenty stanowią niewątpliwie ważny krok w gromadzeniu i analizowaniu wiedzy o grudniowej tragedii 1970 r. Przy ich publikacji zachowano możliwie wierną (treściowo i językowo) archiwalną postać. Dla pokazania pierwotnej szaty graficznej obu wersji meldunków (parafrazy i notatki informacyjne), chronologicznie pierwsze z nich mają formę fotokopii. Ingerencję redakcyjną ograniczono w istocie do usunięcia ewidentnych literówek mogących wypaczać właściwe rozumienie tekstu.

Wszystkie materiały przechowywane są w Centralnym Archiwum Wojskowym Wojskowego Biura Historycznego (Gabinet MON). Zostały odtajnione w 2008 r. na mocy ustawy z 22 I 1999 r. (Dz.U. 1999, nr 11, poz. 95).

Wykaz ważniejszych skrótów

BAL	Bułgarska Armia Ludowa
BP	Biuro Polityczne
BRL	Bułgarska Republika Ludowa
ChRL	Chińska Republika Ludowa
CHZ	Centrala Handlu Zagranicznego
CSRS	Czechosłowacka Republika Socjalistyczna
DRW	Demokratyczna Republika Wietnamu
FPK	Francuska Partia Komunistyczna
FSO	Fabryka Samochodów Osobowych
GZP WP	Główny Zarząd Polityczny Wojska Polskiego
JAL	Jugosłowiańska Armia Ludowa
KC PZPR	Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
KP (Włoch)	Komunistyczna Partia Włoch
KPCz	Komunistyczna Partia Czechosłowacji
KRL-D	Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna
KS	kraje socjalistyczne
MHZ	Ministerstwo Handlu Zagranicznego
MON	Ministerstwo Obrony Narodowej
MSZ	Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MW	Marynarka Wojenna
NRD	Niemiecka Republika Demokratyczna
NRF	Niemiecka Republika Federalna
OWSZ KAL	Okręg Wojskowy Sił Zbrojnych Koreańskiej Armii Ludowej
PAP	Polska Agencja Prasowa
PGW AR	Północna Grupa Wojsk Armii Radzieckiej
POW	Pomorski Okręg Wojskowy
SFRJ	Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii
SRR	Socjalistyczna Republika Rumunii
WOP	Wojska Ochrony Pogranicza
WOWew.	Wojska Obrony Wewnętrznej
WRL	Węgierska Republika Ludowa
ZSRR	Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

przeistąpił nale-
żącą zniszczyć
z przepisami o
zniszczeniu z doku-
mentu

T A J N E

Egz. Nr 1

PARAFRAZA Nr 03314/3316/411

W A S Z Y N G T O N U dnia 17.12.1970r.

Attache Wojskowy w Waszyngtonie płk Nowaczyk
melduje:

Sprawa podwyżki cen publikowana w sposób umiarkowa-
ny, z pozytywnym naświetleniem, iż jest to regulacja i dro-
ga do pokonania trudności. Obecnie, w świetle wydarzeń
w Trójmieście, pojawiają się coraz szersze, spekulatywne
komentarze zawierające aspekty polityczne i ekonomiczne.
Czynione są ujemne porównania zarobków i cen, w przelicze-
niu na dolary. Szeroko publikowane są dane o 6 zabitych
i 150 rannych, użyciu wojska i czołgów¹⁰ oraz o wprowadzeniu
godziny policyjnej¹¹.

Spekuluje się, że wydarzenia są powtórzeniem wypad-
ków poznańskich. Komunikaty w radio nadawane są przeciętnie
co pół godziny. W gazetach popołudniowych wiadomość tę
opublikowano na czołowych miejscach.

Ocena wskazuje na próbę wyolbrzymienia rzeczywis-
tych faktów i wywołania wrażenia, że fakty rozprężenia-
ją się.

Wieczorna prasa szczegółowo omawia wydarzenia akcen-
tuując, że "czołgi zakończyły rozruchy w Polsce". Podaje,
że początkiem było w poniedziałek wyjście 600 studentów
i robotników na ulice Gdańska, co we wtorek, po dołączeniu
gospodyń i robotników stoczniowych, przekształciło się
w masowe rozruchy;

- siedziba partii w Gdańsku została obrzucona kamieniami,
szereg sklepów, budynków publicznych i samochodów zostało
spalonych. Podkreśla, że w Gdańsku tłumy wznosiły okrzyki
przeciwko Gomułce i kierownictwu partii. Powołuje się na:

- oświadczenie szwedzkiego ministerstwa spraw zagra-
nicznych, według którego "sytuacja w Gdańsku jest poważna";
- rozgłoszenie, według którego "samochody osobowe i cięża-
rowe, sklepy i kioski zostały zniszczone, organa porządku
publicznego użyły broni we własnej obronie";
- wypowiedzi turystów zachodnich:

Przyślano nale-
żącą zastrzeżenie
i przepisami o
tatu z docu-
mentami

- 2 -

T A J N I

Egz. Nr

PARAFRAZA Nr 03314/3316/411

W A S Z Y N G T O N U

dnia

- "wybryki chuligańskich elementów, nie mające nic wspólnego z klasą robotniczą, były przyczyną interwencji policji, wśród której jest wielu poważnie rannych. Podjęte zostaną kroki w celu zaprowadzenia porządku publicznego".

W ostatniej chwili podano, że podobne wydarzenia rozpoczęły się w Katowicach.

Komentarze stosunkowo spokojne. Antypolskie akcenty występują głównie przy powtórzeniach za innymi agencjami.

Wydrukowano w 8 egz.

- Egz. Nr. 1 - Minister Obrony Narodowej
- Egz. Nr. 2 - Główny Inspektor OT
- Egz. Nr. 3 - Szef GZP
- Egz. Nr. 4 - Szef Sztabu Generalnego
- Egz. Nr. 5 - Główny Inspektor Szkolenia
- Egz. Nr. 6 - Główny Kwatermistrz WP
- Egz. Nr. 7 - Szef WSW
- Egz. Nr. 8 - a/a

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 67-68.

¹⁰ W pacyfikacji Trójmiasta 14-17 XII 1970 r. uczestniczyło ok. 12 500 żołnierzy, 350 czołgów i 550 transp. opanc. z 7 DDes, 8 DZ, 16 DPanc (POW) oraz Marynarki Wojennej, WOWew. i WOP.

¹¹ W Trójmieście zakaz opuszczania mieszkań obowiązywał od godz. 18.00 do 5.00. Zob. Zarządzenie porządkowe nr 1 Prezydium Rady Narodowej w Gdańsku z dnia 15 grudnia 1970 r. w sprawie wprowadzenia godziny milicyjnej na terenie miast Gdańska, Gdyni i Sopotu, „Głos Wyrzeża”, 16 XII 1970, nr 298.

TAJNE
Egz. nr 1

PARAFRAZA nr 03323/412

AUSTRII, dnia 17.12.1970 r.

Współpracownik z Wiednia melduje:

Wszystkie środki masowego przekazu informują o wydarzeniach w Polsce. Komentarze z wyjątkiem prasy komunistycznej tendencyjne. Podkreślają, że zamieszki skierowane są przeciwko władzy ludowej i ustrojowi oraz personalnie przeciwko Gomułce. Są jednak także oceny (np. Arbeiterzeitung), określające rozruchy nie jako polityczne, lecz będące przejawem rozgoryczenia ludności, których nie można porównać z walką o demokrację, jaka miała miejsce na Węgrzech¹² lub w Czechosłowacji¹³.

Telewizja przekazała w dzienniku złośliwy komentarz na tle mapy Polski, z wyraźnie zaznaczonymi byłymi ziemiami niemieckimi, czego nie stosowano już od dłuższego czasu. Ambasada otrzymuje telefony w języku polskim, z wulgaryzmami, wyzwiskami i pogróżkami.

Przedsięwzięliśmy środki bezpieczeństwa.

Wydrukowano 7 egz.

Egz. Nr 1 – Minister Obrony Narodowej

Egz. Nr 2 – Główny Inspektor Obrony Terytorialnej

Egz. Nr 3 – Szef Głównego Zarządu Politycznego

Egz. Nr 4 – Szef Sztabu Generalnego

Egz. Nr 5 – Główny Inspektor Szkolenia

Egz. Nr 6 – Główny Kwatermistrz

Egz. Nr 7 – Szef Wojskowej Służby Wewnętrznej

^aNr ks.pow.0437

Dnia 18.12.70^a

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 69.

a-a dopisano odręcznie

¹² Chodzi o powstanie węgierskie X–XI 1956 (rewolucję węgierską 1956).

¹³ Chodzi o wydarzenia Praskiej Wiosny I–VIII 1968 r.

TAJNE
Egz. nr 1**PARAFRAZA nr 03339/415**

WASZYNGTONU, dnia 18.12.1970 r.

Attache wojskowy w Waszyngtonie płk Nowaczyk melduje:

Popołudniowa prasa i telewizja podaje, że Szczecin stał się ostatnio istotnym miejscem rozruchów. Spalono tam siedzibę partii i wiele budynków; jest wielu zabitych¹⁴.

Rozruchy ustały lecz rozprzestrzeniają się strajki, które trwają już w FSO, Krakowie, Katowicach.

Komentarze powściągliwe. Czynniki oficjalnie wstrzymały się od wydawania opinii.

Nieoficjalnie padają pytania, czy Polacy poradzą sobie sami i jak ostatnie wydarzenia wpłyną na zmiany we władzach w Polsce.

Wydrukowano 7 egz.

Egz. Nr 1 – Minister Obrony Narodowej

Egz. Nr 2 – Główny Inspektor Obrony Terytorialnej

Egz. Nr 3 – Szef Głównego Zarządu Politycznego

Egz. Nr 4 – Szef Sztabu Generalnego

Egz. Nr 5 – Główny Inspektor Szkolenia

Egz. Nr 6 – Główny Kwatermistrz

Egz. Nr 7 – Szef Wojskowej Służby Wewnętrznej

^aNr ks.pow. 0441

Dnia 19.12.70.^a

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k.66.

a-a dopisano odręcznie

¹⁴ Według oficjalnych danych w dniach 17–19 XI 1970 na ulicach Szczecina śmierć poniosło 15 osób cywilnych i 1 żołnierz WP (samobójczy postrzał z broni palnej – ustalenia ówczesnego śledztwa).

TAJNE
Egz. nr 1

PARAFRAZA nr 03340/413

WASZYNGTONU, dnia 19.12.1970 r.

Attache Wojskowy przy Ambasadzie PRL w Waszyngtonie płk Nowaczyk melduje:

Prasa poranna dwa razy więcej miejsca poświęciła Polsce niż w dniu wczorajszym. Zamieszczono zdjęcia Gomułki i Cyrankiewicza oraz mapę Polski z podkreśleniem miast gdzie były rozruchy. Zamieszczone wyjątki wystąpienia Cyrankiewicza w TV¹⁵, między innymi o 10–20 zabitych i kilkuset rannych, dodając, że wystąpienie było przyczyną nowych rozruchów w Gdańsku, Szczecinie oraz w Słupsku. Zamieszczono, że na zapleczu ambasady ZSRR w Warszawie wybuchła bomba¹⁶, że gangi chuliganów zaatakowały późnym wieczorem ciężarówkę z żywnością, ruchy wojsk w innych rejonach Polski¹⁷. Dodaje się również, powołując się na PAP, że w Gdańsku i innych miastach zapanował spokój. Nowym akcentem w informowaniu opinii publicznej jest nadawanie wydarzeniu tła politycznego. Akcentuje się, że wydarzenia skierowane są personalnie przeciwko Gomułce, że jest to rozgrywka Moczara. Zamieszczono rzekomą wypowiedź „jednego” z komunistów: „Nie byłbym zdziwiony gdyby Moczar¹⁸ i jego zwolennicy nie wykorzystali wzrostu cen jako prowokacji przeciwko Gomułce. Polskę przeciwstawia się Węgrom, Czechosłowacji i NRD, w których reformy ekonomiczne miały doprowadzić do ustalenia cen korespondujący z kosztami produkcji i rozwojem gospodarczym.

¹⁵ Mowa o wystąpieniu Cyrankiewicza w TVP 17 XII 1970 r. (godz. 20). W tym dniu doszło do najkrwawszej na Wybrzeżu masakry protestów w Gdyni („czarny czwartek”), a także pierwszych ofiar w Szczecinie. Zob. *Apelujemy o obywatelską odpowiedzialność i rozagę. Przemówienie telewizyjne i radiowe premiera Józefa Cyrankiewicza*, „Trybuna Ludu”, 18 XII 1970, nr 351.

¹⁶ Informacja ta nie znajduje potwierdzenia w znanych autorowi dokumentach i publikacjach naukowych.

¹⁷ W celu zapewnienia dogodnych warunków do szybkiego podjęcia akcji porządkowo-ochronnych w razie wystąpienia zamieszek w innych (poza Wybrzeżem) aglomeracjach kraju dokonano dyslokacji wydzielonych jednostek następujących związków taktycznych: 11 DPanc (mp. Żary) – w rejon Wrocławia (Legnicy), 5 DPanc (mp. Gubin) – w rej. Warszawy, 10 DPanc (mp. Opole) – w rej. Krakowa, 4 DZ (mp. Krosno Odrz.) – w rej. Poznania, 15 pułk WOWew (mp. Prudnik) – w rej. Katowic.

¹⁸ Mieczysław Moczar (gen. dyw.) był sekretarzem KC (nadzorował tzw. resorty siłowe) w okresie VII 1968 – VI 1971 i zastępcą członka BP VII 1968 – XII 1970, a od 20 XII tegoż roku – członkiem BP KC.

„Ulbricht¹⁹ zaciera ręce, że ADN²⁰ była pierwszą, która podała wiadomości o rozruchach w Polsce, dotychczas przywilej ten należał do TASS²¹”.

W nawiązaniu podaje się o dążeniach prozachodnich i antyradzieckich. Powraca się do podawania szczegółów z wypadków poznańskich używając przy tym tytułu „złoty październik 1956”. Próbuję się insynuować, że rozruchy w Polsce mają szerszy aspekt, aniżeli wzrost cen i trudności gospodarcze. Publikacje nabierają bardziej napastliwego charakteru. Wieczorem o Polsce mówiło się minimalnie.

Wydrukowano 7 egz.

Egz. Nr 1 – Minister Obrony Narodowej

Egz. Nr 2 – Główny Inspektor Obrony Terytorialnej

Egz. Nr 3 – Szef Głównego Zarządu Politycznego

Egz. Nr 4 – Szef Sztabu Generalnego

Egz. Nr 5 – Główny Inspektor Szkolenia

Egz. Nr 6 – Główny Kwatermistrz

Egz. Nr 7 – Szef Wojskowej Służby Wewnętrznej

^aNr ks.pow. 0443

Dnia 19.12.70.^a

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 65.

a-a dopisano odręcznie

¹⁹ Walter Ulbricht – I sekretarz Socjalistycznej Partii Jedności Niemiec (SED) w latach 1950–1971, przewodniczący Rady Państwa NRD 1960–1973.

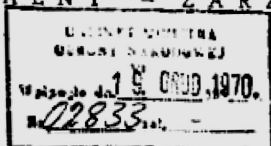
²⁰ Chodzi o oficjalną agencję informacyjną NRD 1946–1990.

²¹ Mowa o Rosyjskiej Agencji Informacyjnej TASS.

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ
SZTAB GENERALNY - ZARZĄD II

Znak do nr. 23/02558/70

Dnia 19. 12. 70

~~T A J N E~~
Egz. nr
J A W N E

NOTATKA INFORMACYJNA

Dotyczy:

Attache Wojskowi meldują z:

Washyngtonu

Radio i prasa podają przebieg wydarzeń w Polsce. Prasa zamieściła zdjęcie - rabunek sklepu. Według komentarzy - przyczynami są podwyżka cen, trudności ekonomiczne kraju, niskie zbiory ostatnich dwóch lat, wzrost spożycia, konieczność inwestowania. Wydarzenia są relacjonowane jako sprawy wewnętrzne na tle ekonomicznym. Podkreślane są analogie z wypadkami poznańskimi oraz wybryki chuligańskie.

Brukseli

Cała belgijska prasa, radio i telewizja szeroko i na pierwszych miejscach komentują wypadki w trójkącie; podkreślają, iż główną ich przyczyną jest wprowadzona podwyżka cen oraz trudna sytuacja ekonomiczna Polski.

Perna

Środki masowego przekazu szeroko i kilka razy dziennie informują i komentują ostatnie wydarzenia w Polsce. Wiadomości o faktach podawane są w zasadzie w oparciu o nasze komunikaty oficjalne i agencje światowe. W komentarzach akcentuje się, że wypadki na wybrzeżu mają podłoże ekonomiczne i wynikły w związku z drastyczną podwyżką cen na artykuły pierwszej potrzeby w okresie przedświątecznym. Okoliczności momentu tej decyzji są dla tutajszych komentatorów zagadką.

- 2 -

Podkreśla się przy tej okazji niską stopę życiową w Polsce, która spowodowana jest złą organizacją pracy i niedostatecznym rozpoznanie rzeczywistej sytuacji w kraju przy podejmowaniu decyzji o podwyżce.

Bez specjalnych komentarzy podawane są informacje o podjętych przez nasz rząd środkach bezpieczeństwa.

Algieria

Prasa algierska, by nie korzystać z agencji zachodnich, zwróciła się do naszej Ambasady o oficjalny komunikat w sprawie zajść w Polsce. Otrzymała tłumaczenie komunikatu PAP i zamieściła go łagodząc sformułowanie "zamieszki" zamieniając sicweu "incydenty". W dniu 18.12.br. prasa podała jedynie skrót przemówienia premiera Cyrankiewicza.

Sztokholm

Zmiana cen komentowana jest jako operacja konieczna i zrozumiała; wyzwoliła ona jednak wieloletnie niezadowolenie ze stanu gospodarki. Zaufanie z okresu październikowego skończyło się. Niepokój biorący początek w Gdańsku rozszerza się na cały kraj. W Polsce będą zmiany na najwyższym szczeblu. Ewentualna interwencja MS zależy od stopnia niepokojów i sytuacji. W ocenach przeważa niepokój i troska o sytuację w Europie.

Związek Radziecki zaniepokojony o nastroje w republikach bałtyckich.

Odebrano 7 egz.

Wzrost w rozdz.nr 1.

Nr ks.pow. 0995/70

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ SZTAB GENERALNY – Zarząd II

Zał. Do nr PS/PF2568/70
Dnia 20.12.70

POUFNE
Egz. Nr 1

NOTATKA INFORMACYJNA

Dotyczy:

ATTACHES WOJSKOWI MELDUJĄ Z:

PARYŻA

Ton wypowiedzi francuskich środków masowego przekazu w sprawie wydarzeń w Polsce jest w zasadzie umiarkowany, niemniej komentarze są złośliwe. Wzmogły się ataki na FPK.

Podkreśla się, że u podłoża konfliktu społeczno-politycznego w Polsce leży sytuacja ekonomiczna. Zwraca się uwagę, że ZSRR skrupulatnie analizuje sytuację.

LONDYNU

Prasa, radio i telewizja nadal na pierwszym miejscu podają wiadomości z Polski. Podkreślają ekonomiczną przyczynę rozruchów. Rozważają, dlaczego podwyżkę wprowadzono przed świętami i jednocześnie na tyle towarów. Przebieg wydarzeń w Polsce budzi tu znaczne zainteresowanie.

W dniu 20.12.br. przed Ambasadą PRL ma się odbyć demonstracja polonijna.

WASZYNGTONU

W Stanach Zjednoczonych podkreśla się, że rozruchy odbywają się na byłych obszarach niemieckich. Rozgłosnia „Głos Ameryki” zwiększyła program w języku polskim z 2 do 5,45 godz.

Prasa zamieszcza: zdjęcia Gomułki, obszerne wyjątki z jego wystąpień w 1956 roku, życiorys z hasłem „Jego gwiazda zanika”, zdjęcia palących się domów i czołgi na ulicach Gdańska i Szczecina. Przewija się silna propaganda antypolska, krytyka socjalizmu oraz akcentuje się zaniepokojenie ZSRR wypadkami w Polsce.

WIEDNIA

Wiadomości o wydarzeniach w Polsce podawane są na czołowych miejscach przez środki masowego przekazu Austrii. Podkreśla się udział wojska, szczególnie czołgów, w rozpraszaniu demonstrantów i blokowaniu Wybrzeża, rzekomo w promieniu 100 km od ważniejszych miast.

KAIRU

Informacje o wydarzeniach w Polsce podawane są przez tutejszą prasę za agencjami zachodnimi, bez komentarzy własnych. Większość dzienników relacjonuje wystąpienie Premiera Cyrankiewicza.

17.12.br. przybył do Ambasady PRL w Kairze ambasador CSRS i wyraził zaniepokojenie swojego kraju sytuacją w Polsce. Oświadczył, że otrzymał polecenie udzielenia, w razie potrzeby, niezbędnej pomocy naszej placówce. Attaches wojskowi ZSRR, CSRS i NRD nie komentowali wydarzeń w związku z naszą sytuacją w kraju, wyrażali jednak swoje zaniepokojenie.

BEJRUTU

W dniu 17.12.br. dzienniki bejruckie podały za agencją AFP pierwsze artykuły o wypadkach gdańskich. Te same wiadomości powtórzyło radio i telewizja.

Ambasador Wójcik²², będąc w dniu 17.12.br. na kolacji u ministra spraw zagranicznych Libanu, spotkał się ze zdziwieniem ze strony ministra, że w Polsce, kraju o daleko posuniętej liberalizacji, mogło dojść do tego rodzaju wypadków. Przedstawiciel prasy libańskiej podczas kolacji oświadczył, że z uwagi na dobre stosunki z Polską Liban nie jest zainteresowany w szerokim komentowaniu zamieszek.

W dniu 18.12.br. prasa podała wiadomości w oparciu o oficjalne komunikaty „Trybuny Ludu”. Radio podało, że wypadki rozszerzyły się na Szczecin i Śląsk oraz, że istnieje możliwość interwencji ze strony innych państw socjalistycznych.

Na przyjęciu w Ambasadzie PRL (18.12.br.) korpus dyplomatyczny i przedstawiciele władz libańskich w zasadzie nie poruszali tematu dotyczącego wypadków w Polsce.

BUDAPESZTU

Zainteresowanie wypadkami gdańskimi w Budapeszcie jest bardzo duże. Pracownik służby bezpieczeństwa płk Vasmowi oświadczył: „byliście bardzo odważni, dokonując tak dużej podwyżki cen. Na Węgrzech w taki nagły sposób tego uczynić nie możemy. Wolimy zrezygnować z niektórych inwestycji. Wzmogliśmy czujność, bo wasz przykład może pobudzić nasze ośrodki, a wiadomo, że społeczeństwo węgierskie jest bardziej reakcyjne aniżeli polskie”.

²² Zdzisław Wójcik był ambasadorem PRL w Libanie w latach 1965–1971.

Zastępca attache wojskowego ZSRR, płk Głowan okazał duże zainteresowanie wypadkami w Polsce. Wyraził zdziwienie z powodu wyboru przez nasze władze tak nierozsądnego terminu dla podwyżki cen żywności. W wypowiedzi jego przebiegała troska o to, aby nastroje w Polsce nie przybrały antyradzieckiego charakteru. Stwierdził z zadowoleniem, że demonstrujący robotnicy śpiewali Międzynarodówkę. Jego zdaniem, wśród Węgrów panuje ukryte zadowolenie, ponieważ wypadki w Polsce wpłyną hamująco na zamiar podniesienia cen na Węgrzech.

BELGRADU

Od pierwszego dnia wydarzeń w Gdańsku, wszystkie środki masowego przekazu obszernie informują o nich za źródłami polskimi. „Polityka”, i „Borba” omówiły obszernie przemówienie J. Cyrankiewicza. „Polityka” z dnia 19.12.br. podaje, że rozruchy występują na całym Wybrzeżu, między innymi w Szczecinie. Jednocześnie podaje się chronologię wydarzeń i przyczyny, które je spowodowały. Nie ma komentarzy redakcyjnych. Natomiast pojawiły się pierwsze informacje na temat stanowisk partii komunistycznych Włoch i Wielkiej Brytanii. Kierownictwo KP Włoch ocenia, że do wydarzeń doszło na skutek braku demokracji. Organ KP Wielkiej Brytanii uważa, że powodem wydarzeń w Polsce są błędy kierownictwa, które nie uwzględniło żądań robotników.

Kierownictwo partyjne i rząd SFRJ nie zajęły dotychczas stanowiska w omawianej sprawie. Dyplomaci krajów socjalistycznych przejawiają żywe zainteresowanie rozwojem wydarzeń. Dyplomaci państw kapitalistycznych nie poruszają tych zagadnień.

SOFII

Prasa, radio i telewizja bułgarska na bieżąco publikuje wszystkie polskie materiały dot. wydarzeń w Gdańsku. W dniu 19.12.br. opublikowano w całości przemówienie Premiera i uchwałę rządu PRL. Bułgarzy są bardzo wstrzeźnieliwi w wypowiedziach; raczej zadają pytania. W czasie coctailu w dniu 18.12.br. zachodni attaché wojskowi nie poruszali zagadnień związanych z wydarzeniami w Polsce. Zastępca attaché wojskowego ZSRR, ppłk Ordzonikidze podkreślił nieprzyjemny fakt, że w zamieszkach w Gdańsku obok elementów chuligańskich brali udział także robotnicy stoczni.

OTTAWY

Kanadyjskie środki przekazu w dalszym ciągu na czołowych miejscach umieszczają informacje o wydarzeniach w Polsce. Ich treść jest następująca:

- wydarzenia gdańskie spowodowały reakcję łańcuchową w kraju w postaci strajków we wszystkich ośrodkach przemysłowych;
- obwiniają nasz system i rząd za zaistniały stan rzeczy;
- publikują pierwsze zdjęcia filmowe i fotograficzne z Gdańska i Szczecina (zniszczone budynki, czołgi i pojazdy pancerne na ulicach);

- relacje różnych osób, które w międzyczasie wyjechały na Zachód;
- podkreślają milczenie polskich środków przekazu.

W dniu 19.12.br. po południu, w oparciu o źródła szwedzkie, radio podało informacje, że w północnej Polsce wylądowały oddziały radzieckie²³. Jednocześnie zakomunikowano, że rząd PRL zdecydował przeprowadzić rewizję ostatnio wprowadzonych zmian w cenach artykułów spożywczych²⁴.

W tym samym dniu około godziny 15.00 przed ambasadą polską odbyła się demonstracja grupy studentów maoistowskich. Grupa ta wznosiła okrzyki i rozlepiła hasła o treści popierającej polską klasę robotniczą i wymierzone przeciwko naszemu rządowi oraz osobiście towarzyszowi Gomułce. Demonstranci byli fotografowani przez reporterów.

Rozesłano:

wg rozdzielnika nr 1.

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 56–59.

²³ Sensacyjny, nośny propagandowo ówczesny *fake news*.

²⁴ Przywrócenie cen żywności sprzed grudnia 1970 r. nastąpiło dopiero 1 III 1971 r. po fali lutowych strajków łódzkich włókniarek.

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ SZTAB GENERALNY – Zarząd II

Zał. do nr PF2573/70
Dnia 21.12.70

POUFNE
Egz. Nr 1

NOTATKA INFORMACYJNA

Dotyczy:

ATTACHES WOJSKOWI I WSPÓŁPRACOWNICY MELDUJĄ Z:

NRD

1. Centralna prasa oraz radio i TV NRD dużo miejsca poświęcają ostatnim wydarzeniom w Polsce. Środki masowego przekazu, jak nigdy dotychczas zamieściły pełny tekst przemówienia premiera Cyrankiewicza, artykuł „Trybuny Ludu” o wydarzeniach w Gdańsku oraz zarządzenie Rady Ministrów o zagwarantowaniu porządku i bezpieczeństwa²⁵. 19 bm. dzienniki „Neues Deutschland” i „Berliner Zeitung” zamieściły obszerny artykuł pt.: „Nakaz rozsądku i odpowiedzialności”, w którym podejmują krytyczną ocenę wydarzeń w Polsce. Na artykuł o regulacji cen w PRL społeczeństwo NRD zareagowało z dużym niepokojem. Sytuacja w Polsce była przedmiotem dyskusji w szkołach i na wyższych uczelniach. Wydarzenia w Polsce wygrywa się dla zatuszowania trudności ekonomicznych, jakie zarysowały się ostatnio w NRD.

2. W toku rozmów, przedstawiciele NRD oraz korpusu dyplomatycznego, wyrażają duże zaniepokojenie sytuacją w Polsce. Podkreślają wagę tych wydarzeń oraz pewne podobieństwo do wydarzeń w CSRS z 1968 r.

NRF

Radio, telewizja i prasa obszernie informują o zmianach w kierownictwie PZPR²⁶. Zwracają uwagę na niektóre fragmenty z przemówienia Gierka²⁷,

²⁵ Chodzi o Uchwałę Rady Ministrów z dnia 17 grudnia 1970 r. w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego, „Dziennik Bałtycki”, 18 XII 1970, nr 300.

²⁶ 20 XII 1970 r. na VII Plenum KC przyjęto rezygnację Gomułki z funkcji I sekretarza KC i członka BP. Jego następcą został Gierek. Z BP odeszli: Bolesław Jaszcuk, Zenon Kliszko, Marian Spychalski, Ryszard Strzelecki. Ich miejsce zajęli: Edward Babiuch, Piotr Jaroszewicz, Mieczysław Moczar, Stefan Olszowski, Jan Szydlak. Zob. VII Plenum KC PZPR. *Edward Gierek – I sekretarzem KC. Zmiany kadrowe w BP i Sekretariacie*, „Trybuna Ludu”, 21 XII 1970, nr 354.

²⁷ Mowa o wystąpieniu Gierka na zakończenie obrad VII Plenum. Zob. *Razem z klasą robotniczą – wspólnym wysiłkiem całego narodu rozwiążemy problemy stojące przed krajem*

w szczególności dotyczące polityki zagranicznej, która nie ulegnie zmianie i nie wpłynie ujemnie na proces normalizacji stosunków PRL–NRF. Oceniają, że zmiany personalne związane są z sytuacją gospodarczą, w szczególności z ostatnimi wydarzeniami. Niektóre dzienniki przeciwstawiają się pogłoskom o rzekomym wzmocnieniu i przegrupowaniach oddziałów wojsk radzieckich stacjonujących w Polsce.

Rząd NRF do chwili obecnej nie zajął stanowiska w sprawie wydarzeń i zmian w kierownictwie partyjnym. Niektórzy komentatorzy charakteryzują sylwetkę Edwarda Gierka, podkreślają przede wszystkim pragmatyzm.

PARYŻA

Wydarzenia w Polsce, znajdują się nadal na pierwszym miejscu francuskich środków masowego przekazu. Sytuację w kraju oceniają one jako tragiczną. Na podstawie oświadczeń dziennikarzy skandynawskich (przybyłych z Polski) podkreślają brutalne postępowanie organów porządkowych, porównując do metod działania Franco²⁸.

„Figaro” informuje, że liczba osób zabitych w samym Gdańsku przekracza trzystu²⁹.

Komentarze prasowe coraz bardziej atakują ustrój socjalistyczny, wywlekając wszystkie poprzednie wydarzenia: w Berlinie, Czechosłowacji i Budapeszcie. Sugerują, że państwa socjalistyczne w obliczu industrializacji nie są w stanie rozwiązać problemów ekonomicznych. Ironizują ją, że FPK taki sam los przygotowuje Francji.

W „Humanite” przedrukowuje tylko komentarze z „Trybuny Ludu”.

RZYMU

Prasa włoska oraz inne środki masowego przekazu w dalszym ciągu szeroko relacjonują przebieg wydarzeń w Polsce. Podaje zmiany w składzie Biura Politycznego, charakteryzując je jako wynik działania młodych technokratów będących dotychczas w opozycji do polityki ekonomicznej tzw. starej tradycjonalistycznej grupy Gomułki. Publikuje zdjęcia i życiorysy przywódców partyjnych wraz z reprezentowanymi przez nich poglądami i stanowiskami politycznymi.

„Unita” przekazuje przemówienie tow. Gierka i relację o sytuacji w Polsce z „Trybuny Ludu” stwierdzając, że uległa ona poprawie. Ukazuje również, że prawica włoska wykorzystuje wydarzenia w Polsce, stara się poderwać zaufanie mas do Włoskiej Partii Komunistycznej. Uwypuklając ponadto słuszność

(radiowo-telewizyjne przemówienie tow. Edwarda Gierka), „Trybuna Ludu”, 21 XII 1970, nr 354.

²⁸ Chodzi o gen. Francisca Franco – dyktatora wojskowego, Caudillo Państwa Hiszpańskiego 1936–1975.

²⁹ W całym okresie wydarzeń w Gdańsku (15–16 XII 1970 r.) od broni palnej MO i WP śmierć poniosło dziewięć osób cywilnych.

włoskiej drogi do socjalizmu, podkreśla niezależność polityki i Włoskiej Partii Komunistycznej i pełną w jej prowadzeniu demokrację. Z sensu artykułu zamieszczonego dziś w „Unicie” wynika, że wydarzenia w Polsce utrudniają położenie komunistów włoskich.

Prasa rządowa i prawicowa relacjonuje wydarzenia w Polsce, nawiązując do sprawy czechosłowackiej i przypominając rok 1956. Według jej relacji, w uśmierzaniu zająć w Polsce brały i biorą udział wojska radzieckie³⁰, w pierwszych dniach w mundurach polskich. Sytuacja w Polsce nie jest jeszcze, ich zdaniem, opanowana. Akcentuje również, że wojska radzieckie rozmieszczone w krajach sąsiadujących z nami zostały postawione w stan pełnej gotowości bojowej.

Brak stanowiska oficjalnych czynników włoskich. Są nieliczne wrogie nam napisy i ulotki. Większych demonstracji nie było.

Wydrukowano 7 egz.

Egz. Nr 1 – Minister Obrony Narodowej

Egz. Nr 2 – Główny Inspektor Obrony Terytorialnej

Egz. Nr 3 – Szef Głównego Zarządu Politycznego

Egz. Nr 4 – Szef Sztabu Generalnego

Egz. Nr 5 – Główny Inspektor Szkolenia

Egz. Nr 6 – Główny Kwatermistrz

Egz. Nr 7 – Szef Wojskowej Służby Wewnętrznej

^aNr ks.pow. PF-1003

Dnia 21.12.70.^a

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 1–3.

a-a dopisano odręcznie

³⁰ Sensacyjne i nieprawdziwe – nośne propagandowo i politycznie – wiadomości.

[M]INISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ SZTAB GENERALNY – Zarząd II

Zał.do nr PJ/PF 2584/70
Dnia 22.12.70r.

POUFNE
Egz. Nr 1

NOTATKA INFORMACYJNA

Dotyczy:

Attaches Wojskowi i współpracownicy meldują z:

MOSKWA

W związku z wydarzeniami na Wybrzeżu czynniki oficjalne powstrzymywały się od pytań i komentarzy na ten temat. Słuchacze akademii spotkali się z pytaniem o bliższe szczegóły wydarzeń. W czwartek, po opublikowaniu komunikatu PAP w „Prawdzie”, w jednym przypadku słuchacze usłyszeli wypowiedź „o wystąpieniu kontrrewolucyjnym w Gdańsku i o gorących głowach Polaków”.

Prasa, radio i TV wstrzemięźliwe. Dotychczas podawane były komunikaty PAP i niektóre komentarze „Trybuny Ludu”. Dnia 21.12.br. „Prawda” podała zmiany w Biurze Politycznym.

W ubiegłym tygodniu pracownicy Attachatu nie spotykali się z korpusem dyplomatycznym, z wyjątkiem wizyty w Attachacie pomocnika attache wojskowego Rumunii, który interesował się życiorysem tow. Gierka. Zainteresowanie to powszednie.

Ze strony niektórych rozmówców wyczuwa się wyrazy współczucia w związku z zaistniałymi wydarzeniami i przekonanie, że nowe władze potrafią panować nad sytuacją. Odczuwa się u szeregu rozmówców wyrazy współczucia z powodu choroby tow. Gomułki.

HAGI

Ustąpienie Gomułki prasa określa jako „upadek liberała”, spowodowany rozruchami na Wybrzeżu. Przeważa w niej pogląd, że zmiany w kierownictwie partyjnym wpłyną na uspokojenie społeczeństwa. Towarzysza Gierka ocenia jako energicznego i zdolnego pragmatyka, który zna się lepiej od Gomułki na sprawach gospodarczych. Nieprzychylnie przyjmuje wybór tow. Moczara na członka Biura Politycznego, sugerując, że rzutować będzie na rozciąganie tendencji zwiększania kontroli nad narodem.

W artykułach o zająciach na Wybrzeżu, ilustrowanych zdjęciami, przebiega tendencja wywołania w społeczeństwie holenderskim niechęci do Polski i podważenia jej politycznego i gospodarczego znaczenia w Europie Zachodniej. Poddaje się w wątpliwość celowość podpisywania umów w sprawach bezpieczeństwa i współpracy w Europie z państwami, w których nie ma swobód demokratycznych.

PARYŻA

Prasa i radio francuskie w dniu 22.12.br. znacznie ograniczyły krytykę wydarzeń w Polsce. Przedstawiciele władz francuskich wyrażają zadowolenie ze zmian personalnych w Biurze Politycznym KC PZPR.

O działalności Towarzysza Gierka we Francji telewizja nadała audycję utrzymaną w przyjaznym tonie.

Komunikaty centrali CGT³¹ nadal piętnują metody zastosowane wobec robotników na Wybrzeżu, a prasa skrajnie prawicowa podtrzymuje napaści na obóz socjalistyczny.

OTTAWY

Poniedziałkowa prasa kanadyjska informuje o zmianach personalnych we władzach PZPR. Podkreśla, że Towarzysz Gierek jest dobrym organizatorem i ekonomistą. Wybór Ministra Obrony-generała Jaruzelskiego na zastępcę członka Biura Politycznego ocenia jako ważny fakt.

Informacje o Polsce radio podaje z mniejszą niż do tej pory intensywnością.

WASZYNGTONU

W dniu 21.12.br. w prasie ukazały się zdjęcia tow.tow. Gierka, Gomułki i Spychalskiego. Komentarze określają Towarzysza Gierka jako liberała, pragmatyka i twardego przywódcę. Oceniają, że tłem wydarzeń na Wybrzeżu – trudności ekonomiczne PRL.

LONDYNU

W dniu 21.12.br. brytyjska prasa i dzienniki radiowe w znacznej części poświęcone sytuacji w Polsce. Między innymi informują o koncentracji radzieckich jednostek pancernych w NRD i CSRS, w pobliżu granicy z Polską. Oceniają, że zaostrzenie sytuacji w Polsce potrwa do świąt.

Rozesłano:

Według rozdzielnika nr 1

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 41–42.

³¹ CGT – Powszechna Konfederacja Pracy, największa francuska centrala związków zawodowych.

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ
SZTAB GENERALNY – Zarząd II

Zał. do nr PS/PF2568/70
Dnia 23.12.70

POUFNE
Egz. Nr 1

NOTATKA INFORMACYJNA

Dotyczy:

ATTACHES WOJSKOWI I WSPÓŁPRACOWNICY MELDUJĄ Z:

PRAGI

Podczas cocktailu z okazji święta armii jugosłowiańskiej szereg osób przejawiało duże zainteresowanie sytuacją w PRL. Attache wojskowi ZSRR i Bułgarii prosili o wyjaśnienie wydarzeń na Wybrzeżu i charakterystykę sylwetek nowych członków Biura Politycznego. Ważniejsze wypowiedzi: „Polacy w ciągu tygodnia załatwili sprawy, które towarzysze czechosłowaccy nie mogą rozwiązać w ciągu 20 lat” (attache wojskowy ZSRR); „Inspiratorami wydarzeń na Wybrzeżu byli Żydzi, dokonane zmiany personalne wpłyną pozytywnie na opanowanie sytuacji i dalszy rozwój socjalizmu w PRL” (attache wojskowy z Syrii); „Nie mogę zrozumieć dlaczego wraz z Gomułką odeszli z Biura Politycznego Spychalski, Kliszko i Strzelecki” (attache wojskowy Bułgarii); „Wybór towarzysza generała Jaruzelskiego do Biura Politycznego³² jest dużym uznaniem dla LWP i podnosi rangę wojska” (generałowie CZAL).

Attaches wojskowi Francji, Włoch, Wielkiej Brytanii, Jugosławii w rozmowach towarzyskich nie nawiązywali do wydarzeń w PRL.

SOFII

Na cocktailu wydanym w ambasadzie Jugosławii ambasador Rumunii stwierdził, że według jego informacji wypadki w Gdańsku miały wyraźnie ekonomiczny charakter. Komendant Akademii Wojskowej BAL interesował się czy tow. Gierek nie ma zapatrywań zachodnich.

BELGRADU

Na przyjęciu wydanym przez Szefa Sztabu Generalnego JAL wykazano duże zainteresowanie sytuacją w PRL i zmianami personalnymi w PZPR, szczególnie osobą tow. Gierka i zamierzeniami poprawy sytuacji.

³² 20 XII 1970 r. na VII Plenum KC gen. Wojciech Jaruzelski został zastępcą członka BP KC PZPR.

Ważniejsze wypowiedzi generałów JAL: „Źle, że wojsko strzelało do robotników”, „Wypadki zostały spowodowane brakiem demokracji”, „Za mała więź łączyła kierownictwo partii z dołami”, „Za dużo decydowano centralnie, trzeba dać więcej inicjatywy dołom”. Wszystkie wypowiedzi były utrzymane w tonie umiarkowanym często robiono porównania do warunków i sytuacji SFRJ.

Prasa belgradzka snuje przypuszczenia, że w najbliższym czasie na sesji sejmowej zostaną dokonane zmiany w organach władzy państwowej PRL. Podkreśla się również, że nowi członkowie Biura Politycznego byli i dotychczas wpływowymi działaczami. Akcentuje się zasługi tow. Gierka w dziedzinie warunków życia i pracy ludzi Śląska.

BUKARESztu

Prasa, radio i telewizja podały komunikat PAP o zmianach w Biurze Politycznym KC PZPR – bez komentarzy. W środowiskach inteligenckich panuje przekonanie że wypadki w PRL miały charakter ekonomiczny i polityczny. Istnieją także wypowiedzi jakoby wystąpienia na Wybrzeżu były inspirowane przez mniejszość niemiecką, niezadowoloną z układu PRL z NRF³³.

SZtOKHOLMu

Komentarze środków masowego przekazu sugerują, że w Biurze Politycznym PZPR jest praktycznie dwóch silnych ludzi: tow. Gierek z poparciem technokratów i tow. Moczar z poparciem MO, organów bezpieczeństwa i kombatanatów. Ministra Obrony Narodowej gen. Jaruzelskiego nie łączą z żadnymi układami sił w Biurze Politycznym.

Rozesłano:

wg rozdzielnika nr 1.

Nr ks.pow. PF-1010

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 60–61.

³³ Chodzi o Układ między PRL a RFN o podstawach normalizacji ich wzajemnych stosunków (podpisany w Warszawie 7 XII 1970 r. przez premiera Cyrankiewicza i kanclerza Willy'ego Brandta).

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ SZTAB GENERALNY – Zarząd II

Zał. do nr PS/PF2610/70
Dnia 26.12.70

POUFNE
Egz. Nr 1

NOTATKA INFORMACYJNA

Dotyczy:

ATTACHES WOJSKOWI MELDUJĄ Z:

PRAGI

Przedstawiciele Czechosłowackiej Armii Ludowej pozytywnie oceniają sposób rozwiązania ostatnich problemów w Polsce. Podkreśla się operatywne działanie kierownictwa partyjnego i państwowego w celu opanowania sytuacji, wyciągnięcia właściwych wniosków politycznych, organizacyjnych i personalnych. Dokonano też trafnej oceny przyczyn zaistniałej sytuacji oraz zakreślono program naprawy błędów. Do ambasady wpłynęły propozycje zorganizowania m.in. spotkań attache wojskowego z ludnością cywilną i jednostkami wojskowymi. W prasie opublikowano artykuły omawiające posiedzenie Sejmu PRL³⁴, a także fragmenty przemówień tow. Gierka i Jaroszewicza³⁵. Opublikowano również ich życiorysy.

W dalszym ciągu wysuwane są pewne obawy, że problematyka wydarzeń w Polsce zostanie wykorzystana przez elementy prawicowo-oportunistyczne do atakowania kierownictwa KPCz. Przypuszcza się, że nasilenie wrogiej działalności, w oparciu o argumentację z rozgłośni zachodnich, nastąpi po Nowym Roku.

BELGRADU

Środki masowego przekazu, a szczególnie prasa i telewizja jugosłowiańska, komentują nadal wydarzenia w Polsce. Od prób sensacyjnego przedstawiania niektórych, domniemyanych faktów przechodzi się na ton spokojny i bardziej rzeczowy. Wysuwane są następujące wnioski z wydarzeń:

- Gomułka ustąpił, ponieważ nie spełnił nadziei narodu; okoliczności ustąpienia przypominają warunki w jakich objął władzę w 1956 r.;

³⁴ 23 XII 1970 r. Sejm PRL wybrał Piotra Jaroszewicza premierem rządu, a Józefa Cyrankiewicza – przewodniczącym Rady Państwa.

³⁵ Chodzi o ich przemówienia sejmowe z 23 XII 1970 r. Zob. „Dziennik Bałtycki”, 24–26 XII 1970, nr 306.

- wydarzenia zostały spowodowane trudną sytuacją ekonomiczną;
- nowe kierownictwo partyjne, to w większości ludzie młodzi i energiczni, a towarzyszy Gierek jest dobrym gospodarzem.

Biuro Polityczne ZKJ stwierdziło oficjalnie, iż wydarzenia w Polsce są sprawą wewnętrzną, a ZKJ wyraża gotowość do dalszego rozwoju współpracy z PZPR.

SZTOKHOLMU

Komentarze i artykuły prasowe i telewizyjne wskazują na wzrost zaufania do nowego kierownictwa partyjnego i państwowego. Charakteryzuje się tow. Gierka i tow. Jaroszewicza jako działaczy o nowoczesnych poglądach polityczno-ekonomicznych.

PHENIANU

W KRLD prasa podała 23 bm. dość obszerną informację na temat sytuacji w Polsce. Wskazuje się między innymi, że:

- w demonstracjach brali udział robotnicy i studenci, dokonując dużych zniszczeń;
- w wyniku wrogiej propagandy sił reakcyjnych, doszło do ofiar w ludziach;
- władze polskie użyły siły, włącznie z wykorzystaniem broni.

Sposób doboru informacji i forma ich przedstawienia wskazują na nieobiektywne i tendencyjne podawanie faktów.

Rozesłano:

wg rozdzielnika nr 1.

Nr ks.pow. PF-1029

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 7–8.

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ SZTAB GENERALNY – Zarząd II

Załącznik do nr PS/PF2604/70
Dnia 28.12.70

POUFNE
Egz. Nr 1

NOTATKA INFORMACYJNA

Dotyczy:

ATTACHES WOJSKOWI I WSPÓŁPRACOWNICY MELDUJĄ Z:

PRAGI

W środkach masowego przekazu CSRS, w dalszym ciągu wiele uwagi poświęca się wydarzeniom w naszym kraju. W „Obranie Lidu” ukazał się artykuł pod tytułem „O szybki i harmonijny rozwój”, w którym omawia się poparcie społeczeństwa polskiego dla uchwał VII Plenum KC PZPR. Towarzysze czescy wyrażają obawy, że wydarzenia u nas mogą być wykorzystane przez elementy prawicowe CSRS do rozwijania działalności propagandowo-agitacyjnej i atakowania linii politycznej KPCz.

BERLINA

Wiceminister obrony narodowej NRD gen. Fleissner stwierdził, że wypadki w naszym kraju wywołały pewne zaniepokojenie opinii publicznej NRD. Wydaje się, że sytuacja ekonomiczna w Polsce nie jest aż taka aby uciekać się do masowych podwyżek cen. Bolesne wydarzenia w Polsce są zarazem nauką dla innych KS, rzuciły one niewątpliwie cień na dobre imię Polski w świecie oraz dały pewne argumenty naszym wrogom. Korpus dyplomatyczny przejawia duże zainteresowanie wydarzeniami w Polsce. Obecnie NRD popiera nowe kierownictwo PZPR, podkreślając, że przyjaźń i współpraca między NRD i PRL będzie się nadal rozwijać i umacniać.

BELGRADU

Duże zainteresowanie ambasad krajów socjalistycznych rozwojem sytuacji w naszym kraju, a przede wszystkim: w jakim kierunku idą zmiany (attaché wojskowy Bułgarii); stosunek nowego kierownictwa partii do ZSRR (attaché wojskowy CSRS); kierownictwo partii nie miało rozeznania w dołach, za szybko wprowadzono nowe metody gospodarowania (attaché wojskowy ZSRR). Wśród dyplomatów KS w Belgradzie krążą pogłoski, jakoby

demonstracje na Wybrzeżu były specjalnie sprowokowane, celem dokonania zmian w PZPR i Rządzie.

BUKARESZTU

W Rumunii odbywają się zebrania partyjne na temat sytuacji w Polsce. Wydarzenia w naszym kraju tłumaczy się naciskiem kierownictwa na szybki wzrost produkcji, oderwaniem się od mas i brakiem rozeznania o nastrojach klasy robotniczej. Istnieje duże zainteresowanie polityką zagraniczną PRL, prasa rumuńska publikując wystąpienie tow. Gierka pomija tę część, która dotyczyła przyjaźni z ZSRR.

Aktyw partyjny wyczulono na nastroje mas, wzmożono czujność w zakładach pracy, wprowadzono dyżury przy telefonach. Przygotowaną podwyżkę cen zdecydowano wstrzymać.

Pracownicy dyplomatyczni ambasady bułgarskiej motywują trudności gospodarcze w naszym kraju brakiem spółdzielczości na wsi.

PHENIANU

Środki masowego przekazu nie informują społeczeństwa KRLD o wydarzeniach w PRL i o zmianach w kierownictwie partyjnym i rządowym. Wśród korpusu dyplomatycznego zaniepokojeni byli przedstawiciele ambasady radzieckiej. Jednak po zapoznaniu się z przemówieniem tow. Gierka stwierdza się wyraźne uspokojenie i zadowolenie. Szef OWSZ KAL wyraził pogląd, że nie realizujemy polityki dyktatury proletariatu w pojęciu koreańskim.

HELSINEK

Komentarze na temat wydarzeń w naszym kraju są utrzymywane w tonie spokojnym i życzliwym. Głównym brakiem w naszej gospodarce widzi się niedoinwestowanie rolnictwa, niedocenywanie branż usługowych oraz niepełne i nieudolnie wprowadzone dotychczas zmiany w gospodarce. Oczekuje się podjęcia nowych reform. Podkreśla się, że trudności w naszym kraju mogą wywołać niekorzystne zmiany w sytuacji międzynarodowej.

SZTOKHOLMU

Pozytywna ocena przemówień tow. Gierka i Jaroszewicza. Podkreśla się wyciągnięcie ręki w stronę kościoła oraz oczekuje się dalszych zmian personalnych na niższych szczeblach.

BERNA

Wielu komentatorów krytycznie ocenia dotychczasową politykę gospodarczą Gomułki. Podkreśla się, że nowe kierownictwo będzie kontynuować dotychczasową politykę zagraniczną, w polityce wewnętrznej reprezentować będzie twardy kurs, a w dziedzinie ekonomicznej przyjmie model gospodarczy NRD. Spekuluje się na temat dalszych zmian personalnych (spodziewane odejście

Cyrankiewicza, Jędrzychowskiego, Logi Sowińskiego)³⁶. Awans gen. Jaruzelskiego ocenia się jako wzmocnienie pozycji Moczara.

Attache wojskowy ChRL Wang-Wang zainteresowany, czy zmiany personalne w PZPR będą miały wpływ na zmianę kierunku ideologicznego oraz stosunki polsko-radzieckie. Podkreślił on, że ChRL popiera Polskę.

Ocenia się odejście tow. Gomułki i innych członków Biura Politycznego pod naporem mas – jako pierwszy tego rodzaju wypadek w historii rządzącej partii komunistycznej.

W niektórych komentarzach sugeruje się, że tow. Gierek i Moczar są zaufanymi ludźmi Moskwy.

RZYMU

Środki masowego przekazu podkreślają ścisłe powiązanie nowych władz PRL z ZSRR.

Korespondent włoski w Bonn w dzienniku faszystowskim „IL Tempo”, komentując wydarzenia na Wybrzeżu stwierdza, że zostały one wywołane przez agentów Ulbrichta, któremu nie na rękę było podpisanie układu PRL z NRF, kierowały nim również względy ekonomiczne (osiągnięcie jak największych zysków przy zawieraniu układów handlowych z PRL).

OTTAWY

Sprawa polska schodzi ze szpalt prasy kanadyjskiej. Ogólnie podkreśla się zadowolenie z normalizacji życia i zniesienia stanu wyjątkowego w naszym kraju.

Rozesłano:

wg rozdzielnika nr 1

Nr ks.pow. PF-1023

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 11–13.

³⁶ Ignacy Loga-Sowiński pozostał członkiem BP KC do lutego, a Józef Cyrankiewicz i Stefan Jędrzychowski – jeszcze do grudnia 1971 r.

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ SZTAB GENERALNY – Zarząd II

Zał. do nr PS/PF2630/70
Dnia 31.12.70

POUFNE
Egz. Nr 1

NOTATKA INFORMACYJNA

Dotyczy:

ATTACHES WOJSKOWI MELDUJĄ Z:

PRAGI

W stosunku do wydarzeń w Polsce dominuje wśród towarzyszy czechosłowackich pozytywna ocena zdecydowanego działania kierownictwa partyjnego i rządowego oraz sprawnej i operatywnej postawy MON, aktywu partyjnego oraz wojska. W rozmowach nadal spotyka się stwierdzenia, że zostali zaskoczeni wydarzeniami oraz pytania, jak mogło do nich dojść. Dlaczego jednocześnie zbiegły się sprawy regulacji płac (w związku z wprowadzeniem nowych bodźców ekonomicznych) powodującej w niektórych przypadkach obniżkę płac, z podwyżką cen artykułów pierwszej potrzeby i to właśnie w okresie przedświątecznym. Jeśli chodzi o nowe kierownictwo partii i rządu, notuje się szereg pozytywnych wypowiedzi, np. podkreśla się fakt, że tow. Gierek był górnikiem, że jest doświadczonym działaczem międzynarodowego ruchu robotniczego, że będąc I sekretarzem KW w Katowicach³⁷, wykazał duże zdolności organizacyjno-gospodarcze itp. Odczuwa się również pewną wstrzemięźliwość poszczególnych towarzyszy, w tym niektórych attaches wojskowych, np. ZSRR, NRD, Bułgarii. W wypowiedziach dotyczących nowego kierownictwa, jakgdyby wyczekiwanie, jak rozwinie się sytuacja w pierwszym kwartale przyszłego roku.

Dnia 29 bm., kierownik wydziału administracyjnego KC towarzysze Kudzej, w trakcie rozmowy stwierdził, iż istnieje ewentualność, że siły prawicowo-oportunistyczne mogą, przy sprzyjającej sytuacji, wykorzystać wydarzenia w PRL. W tej chwili, po grudniowym plenum KC KPCz, nie ma atmosfery umożliwiającej wrogą działalność. Nadmienił, że w okresie do 23 bm. stwierdzono w Pradze trzy hasła nawiązujące do wydarzeń w PRL. W trakcie rozmowy przedstawił tygodniowy meldunek informacyjny, z 24 bm., w którym

³⁷ Gierek był I sekretarzem KW PZPR w Katowicach w okresie III 1957 – XII 1970.

między innymi, przytaczano wypowiedzi robotników polskich pracujących przy budowie jazów na Łabie, w rejonie Mielnika i Usti nad Łabą. W wypowiedziach swych stwierdzali oni, że trudna sytuacja gospodarcza i wydarzenia w PRL są w pewnym stopniu związane z faktami udzielania pomocy CSRS w latach 68–70, z koniecznością spłacania długów zagranicznych, np. dla USA w formie produktów żywnościowych oraz wynikają ze szkodliwej działalności osób narodowości żydowskiej.

W dalszym ciągu napływają propozycje zmierzające do zacieśnienia przyjaźni z Polską. Tak np. w dniu dzisiejszym wpłynęło do Ośrodka Kultury PRL w Pradze pismo z 27 bm. od władz Hradec Kralove z propozycją zorganizowania w styczniu 1971 r.: tygodnia kultury polskiej, wystawy oraz spotkań z ludnością cywilną i wojskiem, jak również prośba o przybycie attache wojskowego. Prasa, radio i telewizja CSRS, w zasadzie, nie koncentruje już uwagi na wydarzeniach w PRL. W „Rudym Pravie” z 30 bm. zamieszczono tylko teksty telegramu tow. Gierka do tow. Husaka³⁸ z podziękowaniem za przysłane życzenia.

BELGRADU

Nadal duże zainteresowanie sytuacją w Polsce wśród generałów i oficerów JAL. Ogólnie, krytyczne opinie w sprawie udziału wojska w wydarzeniach. Niektóre wypowiedzi (29 bm.): „Wojsko nie powinno mieszać się do tych spraw, wychodzić z koszar ze sprzętem nawet do ochrony obiektów. W czasie podobnych sytuacji, u nas, nigdy wojsko nie interweniowało, udział wojska przyniósł szkodę w Polsce i KS (dowódca lotnictwa gen. Simovic). Użycie wojska w czasie wystąpień robotników, charakterystyczne dla państw o systemie reżimowym (gen. Vukotic, zastępca szefa GZP)”. Ogólna ocena zmian w Polsce – pozytywna, szczególnie odmłodzenie KC. Zauważa się to pozytywną rolę Wyszyńskiego³⁹ i kleru, w czasie wydarzeń.

OTTAWY

W prasie kanadyjskiej sprawy polskie występują głównie w postaci omówień zmian w rządzie i Biurze Politycznym – oraz przyczyn trudności ekonomicznych. Ton artykułów na ogół spokojny i dość rzeczowy poza reakcyjną częścią prasy polonijnej („Głos Polski”), która omawia wydarzenia na Wybrzeżu w sposób agresywny i niewybredny. W świątecznym numerze wyżej wymienionej gazety podane zostało również oświadczenie Głównego Kongresu Polonii kanadyjskiej o treści bardzo napastliwej. W radio i telewizji zainteresowanie Polską wyraźnie zmalało.

³⁸ Gustaw Husak – I sekretarz Komunistycznej Partii Czechosłowacji (KPCz) w latach 1969–1987.

³⁹ Chodzi o kard. Stefana Wyszyńskiego – prymasa Polski w latach 1948–1981.

SZTOKHOLMU

W środkach masowego przekazu o sprawach polskich tylko małe wzmianki na temat wysokości obrotów handlu z ZSRR – bardzo obiektywne i rzeczowe.

Rozesłano:

Wg rozdzielnika nr 1

Nr ks.pow. PF-1042

Źródło: CAW WBH, 1646/78/66, k. 4–6.